

ΕΚΘΕΣΗ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ, ΑΝΕΡΓΙΑ, ΜΙΣΘΟΥΣ ΚΑΙ ΤΙΜΕΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός αὐτῆς τῆς ἐκθέσεως εἶναι νά δώσει μιὰ γενική εἰκόνα τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας ὡς πρός τήν ἀπασχόληση κατὰ τομεῖς οἰκονομικῆς δραστηριότητος, τήν ἀνεργία, τοὺς μισθοὺς καί τίς τιμές. Τό βασικό πρόβλημα πού ἀντιμετωπίζει κανεῖς σέ μιὰ τέτοια προσπάθεια εἶναι ἡ ἔλλειψη βιβλιογραφίας καί ἡ ἔλλειψη ἀρκετῶν καί ἀξιόπιστων στατιστικῶν στοιχείων. Βασική πηγή στοιχείων εἶναι ἡ 'Απογραφή τοῦ 1971 καί ἡ Ἔρευνα 'Απασχολήσεως τοῦ 1976, καθὼς καί ἐτήσια καί μηνιαῖα στοιχεῖα γιὰ τήν μετανάστευση τίς ἀμοιβές τῶν ἐργαζομένων καί τίς τιμές. Παρότι ἡ ἀξιοπιστία αὐτῶν τῶν στοιχείων ἀμφισβητεῖται ἀπό πολλοὺς, εἶναι ἀρκετὴ γιὰ νά δώσει τίς γενικές τάσεις πού ἐπικρατοῦν στή οἰκονομία σέ ὀρισμένους τομεῖς. Γι' αὐτό καί οἱ ἐκτιμήσεις πού ἀναφέρονται στά ἐπόμενα πρέπει νά θεωρηθοῦν σέ πολλές περιπτώσεις μᾶλλον σάν ἐνδεικτικές παρά σάν ἀκριβεῖς μετρήσεις.

II. Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ

Σύμφωνα μέ τήν 'Απογραφή τοῦ 1971 ὁ οἰκονομικῶς ἐνεργός πληθυσμός στή Γεωργία ἦταν 1.312.600 ἄτομα. Ὁ ἀριθμός αὐτός περιλαμβάνει ἄτομα ὅλων τῶν ἡλικιῶν. Ἄν ἀφαιρέσουμε τὰ ἄτομα κάτω τῶν 15 ἐτῶν καί πάνω τῶν 65 πού δέν θεωροῦνται ὅτι ἀποτελοῦν τό κύριο ἐργατικό δυναμικό ὁ ἀριθμός μειώνεται σέ 1.142.400 ἄτομα πού ἀντιστοιχοῦν σέ ποσοστό 38,8% τοῦ συνολικοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ. Ἀπό τὰ ἄτομα αὐτά 711,2 χιλ. εἶναι ἄνδρες καί 431,2 χιλ. εἶναι γυναῖκες. Στό σημεῖο αὐτό ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι παρότι ὁ ἀριθμός τῶν γυναικῶν εἶναι μικρός σχετικά μέ τοὺς ἄνδρες ἀπασχολούμενους, ἡ συμμετοχή τῶν γυναικῶν στό ἐργατικό δυναμικό στή γεωργία εἶναι σχεδόν διπλάσια ἀπ' ὅτι στίς μή ἀγροτικές ἀπασχολήσεις.

Κατά τό 1971 ὑπῆρχαν, σύμφωνα μέ τήν 'Απογραφή, 20 χιλ. ἐργοδότες σέ γεωργικές καί κτηνοτροφικές ἐπιχειρήσεις, 712 χιλ. ἐργαζόμενοι γιὰ λογαριασμό τους, δηλ. ἀγρότες ἐργαζόμενοι στά διὰ τους κτήματα, καί 221 χιλ. ἀρχηγοί ἐκμεταλλεύσεων πού στό κύριο ἐπάγγελμα τους δέν ἦταν γεωργοί. Βλέπουμε ἔτσι ὅτι ὑπῆρχε ἓνας μεγάλος ἀριθμός μικροκαλλιεργητῶν μέ μοναδική ἀπασχόληση τήν γεωργία, ἓνας σημαντικός ἀριθμός ατόμων πού ἔχουν τό ἓνα μόνο πόδι τους στή γεωργία καί ἓνας μικρός ἀριθμός ἐργοδοτῶν. Τά ὑπόλοιπα 350 χιλ. ἄτομα τῆς 'Απογραφῆς (δηλ. 1312-712-20-221) εἶναι ἐργαζόμενοι στίς γεωργικές ἐπιχειρήσεις. Ἄν λάβη κανεῖς ὑπόψη του ὅτι τὰ περισσότερα ἀπό αὐτά

είναι μέλη τῶν οἰκογενειῶν τῶν μικροκαλλιεργητῶν βγαίνει τό συμπέρασμα ὅτι ὁ ἀριθμός τῶν ἐργατῶν τῆς γεωργίας καί κτηνοτροφίας εἶναι πολύ μικρός. Ἡ πρώτη ἐπεξεργασία τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς Ἀπογραφῆς δίνει 48 χιλ. ἐργάτες καί τεχνίτες τῆς γεωργίας καί κτηνοτροφίας.

Ὁ ἀκριβής ἐνεργός πληθυσμός τῆς γεωργίας σήμερα δέν εἶναι γνωστός οὔτε μπορεῖ νά μετρηθεῖ μέ ἀξιοπιστία σέ ἱκανοποιητικό βαθμό. Ὑπάρχουν ὅμως τέσσερις ἐκτιμήσεις πού διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους. Χωρίς νά ἐξηγήσουμε ἢ σχολιάσουμε τόν τρόπο ἐκτίμησης παραθέτουμε τίς ἐκτιμήσεις αὐτές. Μιά μελέτη τοῦ ΟΟΣΑ ἀνεβάζει τό μέγεθος τῆς ἀπασχόλησης στή Γεωργία γιά τό 1975 σέ 1180 χιλ. ἄτομα^{1/}. Ὑπάρχει ἐπίσης μία ἐκτίμηση τοῦ ΚΕΠΕ^{2/} πού δίνει γιά τό 1975 1240 χιλ. ἄτομα. Προφανῶς ἡ ἐκτίμηση αὐτή δέν ἐξαιρεῖ τά ἄτομα κάτω τῶν 15 καί ἄνω τῶν 65 ἐτῶν. Ἄν γίνει ἡ προσαρμογή αὐτή κατ'ἀναλογία τοῦ 1971 τότε πρέπει νά ἀφαιρεθοῦν περίπου 160 χιλ. ἄτομα καί συνεπῶς ἡ ἐκτίμηση γίνεται περίπου 1080 χιλ. ἄτομα. Ἡ τρίτη ἐκτίμηση πού ἔχει γίνει ἀπό τό περιοδικό ΕΠΙΛΟΓΗ^{3/} ἀνεβάζει τό ἐργατικό δυναμικό σέ 759 χιλ. Σ'αυτό ὅμως πρέπει νά προσθέσουμε 242 χιλ. γυναῖκες πού αὐθαίρετα ἀφαιρεῖ ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου "προκειμένου νά ἐξισωθῇ τό ποσοστό γυναικείας συμμετοχῆς στούς ἀστικούς τομεῖς καί στή γεωργία". Ἔτσι τό μέγεθος τῆς ἀπασχόλησης στή γεωργία ἀνέρχεται σέ 1001 χιλ. ἄτομα. Ἡ τετάρτη ἐκτίμηση εἶναι τοῦ Δ.Σάρλη^{4/} καί ὑπολογίζει τά ἄτομα ἡλικίας 15-64 ἐτῶν πού ἀπασχολοῦνται στή γεωργία στίς 910 χιλ.

Τό συμπέρασμα πού βγαίνει ἀπό τίς παραπάνω ἐκτιμήσεις εἶναι ὅτι τό κύριο ἐργατικό δυναμικό τῆς γεωργίας (δηλαδή ἄτομα ἡλικίας 15-64 ἐτῶν) πρέπει νά εἶναι περίπου ἓνα ἑκατομύριο ἄτομα.

Τό ἑκατομύριο αὐτό ἀντιστοιχεῖ σέ ποσοστό περίπου 34% τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ τῆς χώρας.

Ἄν οἱ παραπάνω ἐκτιμήσεις εἶναι κατὰ προσέγγιση σωστές, κι ἂν λάβουμε ὑπόψη μας τήν βελτίωση τῆς τεχνολογίας στή γεωργική παραγωγή πού ἐξοικονομεῖ ἐργασία, μποροῦμε νά συμπεράνουμε ὅτι ὁ ἀγροτικός τομέας ἔχει ἀριετά ἀποθέματα ἐργατικοῦ δυναμικοῦ γιά νά συνεχίσει νά παίζει τόν παραδοσιακό του ρόλο, δηλαδή τῆς πηγῆς προσφορᾶς ἐργασίας γιά τοὺς ἄλλους τομεῖς παραγωγικῶν δραστηριοτήτων. Σέ ἄλλη μελέτη^{5/} ἔχῃ ὑπολογίσει ὅτι τό ἐργατικό δυναμικό τῆς γεωργίας μπορεῖ νά μειωθεῖ μέχρι τό 1980 στίς 800 περίπου χιλ. χωρίς νά δημιουργήσει προβλήματα γιά τήν αὔξηση τῆς παραγωγῆς στά λογικά επίπεδα πού προβλέπονται μέ βάση τά παρελθόντα χρόνια.

1/ Βλ. ΟΕCD. ETUDES ECONOMIQUES, GRECE, JUIN 1977, καί τό περιοδικό ΕΠΙΛΟΓΗ, Ἰούλιος 1977 σελ. 591.

2/ Βλ. ΚΕΠΕ. Πρόγραμμα Ἀναπτύξεως 1976-80. Ἐκθεσις Ὁμάδος Ἐργασίας, Ἀνθρώπινοι, Πόροι, Οκτώβριος 1976 σελ. 64

3/ Βλ. ΕΠΙΛΟΓΗ Σεπτ. 1976 σελ. 834

4/ Βλ. Δ. Σάρλη, "Ἡ Σημερινή Ταξινὴ Διάρθρωση τῆς Ἑλληνικῆς Κοινωνίας" Κομμουνιστικὴ Ἐπιθεώρηση Γενάρης 1978 σελ. 22

5/ Βλ. Θ. Λιανού. Ὁ Ἀγροτικός Τομέας σάν Πηγή Προσφορᾶς Ἐργασίας Ἀθήνα 1978

III. Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Σύμφωνα με τόν όρισμό της Στατιστικής Ύπηρεσίας ή Βιομηχανία περιλαμβάνει επιχειρήσεις πού απασχολούν θένα ή περισσότερα άτομα. Οί μικρότερες επιχειρήσεις (1-9 άτομα) αποτελούν τή Βιοτεχνία ή μικρή Βιομηχανία. Ή απασχόληση στη Βιομηχανία κατά τό 1972 ήταν 279 χιλ. άτομα από τά όποια οί ήμερομίσθιοι (δηλαδή, εργάτες παραγωγής) ήταν 217 χιλ. καί οί μισθωτοί (δηλαδή, υπάλληλοι γραφείου κατά κάποιο τρόπο) 62 χιλ. Από τούς παραπάνω οί 205 χιλ. απασχολούνταν σέ επιχειρήσεις μέ απασχόληση 30 ή περισσότερα άτομα.

Ή Έρευνα Απασχολήσεως 1976 δέν διακρίνει μεταξύ Βιομηχανίας καί Βιοτεχνίας καί δίνει συνολική απασχόληση για τό 1976 522 χιλ. άτομα από τά όποια 445 χιλ. (δηλαδή τό 85%) είναι εργάτες, τεχνίτες καί χειριστές μεταφορικών μέσων.

Ή Έρευνα όμως αυτή καλύπτει τίς αστικές καί ήμιαστικές μόνο περιοχές ένω βιομηχανίες υπάρχουν καί στίς αγροτικές περιοχές. Για τό 1973 ή συνολική απασχόληση σ'όλοκληρη τή χώρα ήταν 604 χιλ. άτομα. Απ'αυτά τό 85%, δηλαδή οί 513 χιλ. πρέπει νά ήταν εργάτες τεχνίτες καί χειριστές μεταφορικών μέσων. Αν λάβουμε υπόψη ότι ή απασχόληση στη βιοτεχνία παρουσιάζει σταθερότητα γύρω στίς 250 χιλ. άτομα, τότε ή απασχόληση στη βιομηχανία πρέπει νά είναι περίπου 350 χιλιάδες. Αν αυτός ό υπολογισμός είναι σωστός, μπορεί κανείς νά συμπεράνει ότι τά τελευταία χρόνια ή απασχόληση στη βιομηχανία παρουσάζει μικρή αύξηση. Τέλος, όπως θά περίμενε κανείς ένας μικρός μόνο αριθμός τών απασχολουμένων στη βιομηχανία είναι ιδιοκτήτες καί μή αμοιβόμενα μέλη τών οίκογενειών των. Τό 1972 ό αριθμός αυτός ήταν 9 χιλ. άτομα, καί δέν θά πρέπει νά έχει μεταβληθεί σημαντικά από τότε. Από τίς 350 χιλ. οί 295 (δηλαδή τό 85%) είναι εργάτες τεχνίτες καί χειριστές.

IV. Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗ ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ

Ή Βιοτεχνία ή μικρή Βιομηχανία περιλαμβάνει επιχειρήσεις πού απασχολούν έννά ή λιγώτερα άτομα. Από τό 1971 οί έτήσιες βιομηχανικές έρευνες δέν περιλαμβάνουν αυτές τίς επιχειρήσεις καί συνεπώς τά τελευταία στοιχεία πού υπάρχουν είναι τοῦ 1970. Ή απασχόληση στη βιοτεχνία τό 1970 ήταν 256 χιλ. άτομα από τά όποια οί 160 χιλ. ήταν ιδιοκτήτες καί μή αμοιβόμενα μέλη τών οίκογενειών, οί 84 χιλ. ήμερομίσθιοι καί οί 12 χιλ. μισθωτοί. Από τίς 160 χιλ. εργαζομένων επιχειρηματιών (ιδιοκτητών) οί 143 χιλ. απασχολούν 4 ή λιγώτερα άτομα συμπεριλαμβανομένου τοῦ έαυτοῦ τους. Από τά στοιχεία αυτά είναι φανερό ότι ή λεγόμενη μικρή βιομηχανία στη πραγματικότητα αποτελείται από μικροεπιχειρήσεις. Αξίζει νά τονισθεῖ ό αριθμός

τῶν ἀπασχολουμένων στίς μικροἐπιχειρήσεις αὐτές (πού εἶναι οὐσιαστικά αὐτοαπασχολούμενοι ἐπαγγελματίες) εἶναι λίγο μόνο μικρότερος ἀπό τόν ἀριθμό τῶν ἐργαζομένων γιά ἐπιχειρηματίες - ἐργοδότες.

Εἶναι γνωστό ὅτι οἱ μικρές βιοτεχνίες παρουσιάζουν μεγάλη θνησιμότητα ἀλλά καί μεγάλη γεννητικότητα μέ ἀποτέλεσμα νά παρουσιάζουν μιά σταθερότητα τό ἀπόλυτο ἀριθμό τους. Τό φαινόμενο αὐτό ἔχει παρατηρηθεῖ καί στή Ἑλλάδα, γι' αὐτό καί εἶπαμε πιό πάνω ὅτι καί σήμερα ὁ ἀριθμός τῶν ἀπασχολουμένων στή βιοτεχνία πρέπει νά εἶναι περίπου 250 χιλ. ἄτομα.

V. Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΟΥΣ ΑΛΛΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ.

Ἡ ἀπασχόληση στά Ὀρυχεῖα παρουσιάζει σχετική σταθερότητα. Τό 1971 ἡ ἀπασχόληση στά ὀρυχεῖα ἦταν 21 χιλ. ἄτομα ἀπό τά ὁποῖα οἱ 10 χιλ. στίς ἀστικές καί ἡμιαστικές περιοχές. Τό 1976 στίς ἴδιες περιοχές (ἀστικές ἡμιαστικές) ἡ ἀπασχόληση ἦταν 10 χιλ. ὅσο δηλαδή καί τό 1971, ἀπό τίς ὁποῖες οἱ 8,5 χιλ. ἐργάτες τεχνῖτες καί χειριστές μεταφοριῶν μέσων. Μποροῦμε συνεπῶς νά συμπεράνουμε ὅτι σήμερα ὑπάρχουν 20 περίπου χιλιάδες ἀπασχολούμενοι στά ὀρυχεῖα ἀπό τοὺς ὁποῖους οἱ 17 χιλιάδες εἶναι ἐργάτες τεχνῖτες κ.λ.π.

Ἡ ἀπασχόληση στίς Οἰκοδομήσεις καί Δημόσια Ἔργα τό 1971 ἦταν 256 χιλ. ἄτομα ἀπό τίς ὁποῖες 204 χιλ. στίς ἀστικές καί ἡμιαστικές περιοχές. Τό 1976 ἡ ἀπασχόληση στίς ἴδιες περιοχές ἦταν 194 χιλ. καί ἂν ἡ ἀναλογία τοῦ 1971 ἴσχυε καί τό 1976, ἡ συνολική ἀπασχόληση τοῦ 1976 ἦταν 240 περίπου χιλ. ἄτομα. Ἀπ' αὐτά τό 90% εἶναι ἐργάτες, τεχνῖτες καί χειριστές, δηλ. 216 χιλ. περίπου.

Ἡ ἀπασχόληση στίς Μεταφορές, Ἀποθημεύσεως καί Ἐπικοινωνίες τό 1971 ἦταν συνολικά 212 χιλ. ἄτομα καί στίς ἀστικές καί ἡμιαστικές περιοχές 183 χιλ. Τό 1976 στίς περιοχές αὐτές ἡ ἀπασχόληση ἦταν 214 χιλ. καί, καί ἀναλογία ἡ συνολική πρέπει νά ἦταν περίπου 248 χιλ. Τό 54% αὐτῶν τῶν ἀτόμων δηλαδή οἱ 134 χιλ. ἦταν ἐργάτες τεχνῖτες καί χειριστές μεταφοριῶν μέσων.

Στούς κλάδους Ἡλεκτρισμός, Φωταεῖο, Ὑδρεὺση-Ἐμπόριον, Ἐστιατόρια, Ξενοδοχεῖα-Τράπεζες, Ἀσφάλειες κ.λ.π. - Ὑπηρεσίες ἡ ἀπασχόληση τό 1971 ἦταν 814 χιλ. ἄτομα. Ἀπ' αὐτά οἱ 707 χιλ., δηλ. ποσοστό 87% , ἀπασχολοῦνταν σέ ἀστικές καί ἡμιαστικές περιοχές. Τό 1976 στίς περιοχές αὐτές ἡ ἀπασχόληση (στοὺς κλάδους αὐτοὺς) ἦταν 806 χιλ. ἄτομα. Συνεπῶς ἡ συνολική ἀπασχόληση τό 1976 πρέπει νά ἦταν περίπου 926 χιλ. ἄτομα. Ἀπό τίς 806 χιλ. τῶν ἀστικῶν καί ἡμιαστικῶν περιοχῶν τοῦ 1976 οἱ 52 χιλ. ἦταν ἐργάτες τεχνῖτες καί χειριστές, οἱ 169 χιλ. ἦταν ἐλεύθεροι ἐπαγγελματίες, ἐπιστήμονες κ.λ.π. οἱ 144 ὑπάλληλοι γραφείου κ.κ.π. ἀσχολούμενοι σέ παροχές

υπηρεσιών, καί 234 χιλ. έμποροι καί πωλητές. "Αν οί άριθμοί αύτοί αύξηθοῦν κατά 16%, όσο καί ο συνολικός άριθμός, γιά νά περιληφθοῦν καί οί άγροτικές περιοχές ^{έχουμε} ~~τά~~ έξῃς μεγέθη άπασχολήσεως γιά τό 1976: 61 χιλ. εργάτες, τεχνίτες κ.λ.π. 196 χιλ. έλεύθερους επαγγελματίες, 167 χιλ. υπάλληλους γραφείου, 192 χιλ. σέ παροχές υπηρεσιών, καί 271 χιλ. έμπόρους καί πωλητές.

VI. ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οί παραπάνω υπολογισμοί εμφανίζονται περιληπτικά στόν Πίνακα 1. Τό σύνολο τῆς άπασχόλησης γιά τό 1971 διαφέρει από τό σύνολο τῆς 'Επιτηρίδας τῆς στατιστικῆς 'Υπηρεσίας γιατί έχουμε άφαιρέσεις τούς άπασχολουμένους στή γεωργία κάτω τῶν 15 καί άνω τῶν 65 έτῶν, καθώς καί έκείνους πού δέν έχουν δηλώσει έπάγγελμα.

'Από τόν Πίνακα 1 φαίνεται ότι στό διάστημα 1971-1976 ἡ συνολική άπασχόληση ελάχιστα έχει αύξηθεῖ. 'Η Γεωργία παρουσιάζει μείωση τῆς άπασχόλησης ενώ ἡ βιομηχανία αύξηση 70 περίπου χιλ. ατόμων καί ο τριτογενής τομέας αύξηση 110 χιλ. ατόμων. Στούς άλλους τομεῖς οί διαφορές εἶναι άσήμαντες (καί εἶναι πιθανό νά όφείλονται σέ σφάλματα τῶν έκτιμήσεων).

Σχετικά μέ τήν επαγγελματική θέση τῶν άπασχολουμένων , κατά τό 1976 υπήρχαν 850 περίπου χιλ. 'Εργάτες καί Τεχνίτες, 160 χιλ. Βιοτέχνες, 200 χιλ. έλεύθεροι επαγγελματίες, 600 χιλ. υπαλλήλους (πλήν τῶν έμπόρων) καί 1000 άγρότες μικροκαλλιεργητές καί μέλη τῶν οίκογενειῶν τους.

VII. Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Μετά τό μεγάλο μεταναστευτικό ρεῦμα τῆς περιόδου 1963-65 όπου οί μόνιμοι μετανάστες ξεπέρασαν τίς 100 χιλ. κατ'έτος, ἡ μετακίνηση τοῦ πληθυσμοῦ πρὸς τό ^{χιλ.} ~~έξωτε-~~ ^{μόνιμους} ρικό παρουσιάζει μείωση αλλά παραμένει σέ ψηλά επίπεδα μέχρι τό 1971 μέ 62/ ^{χιλ.} ~~μόνιμους~~ μετανάστες. Μετά τό 1971 υπάρχει σαφής τάση μείωσης τῆς μετανάστευσης. Ταυτόχρονα από τό 1972 υπάρχει σαφής τάση αύξησης τῆς παλινόστησης. "Ετσι τό 1974 ἡ παλινόστηση εἶναι ἴση μέ τήν μετανάστευση, καί κατά τά έτη 1975 καί 1976 ἡ παλινόστηση υπερβαίνει τήν μετανάσταση κατά 14 καί 11,5 χιλ. άτομα, αντίστοιχα. Τά στοιχεῖα αὐτά εμφανίζονται στό Πίνακα 2. 'Από τά στοιχεῖα αὐτά εἶναι φανερό ότι ἡ μετανάστευση έχει πάφει νά άποτελεῖ πρόβλημα τῆς χώρας. Εἶναι επίσης φανερό ότι δέν παρατηρεῖται άθρόα έπιστροφή τῶν μεταναστῶν, όπως υποστηριζόταν ότι θά συμβεῖ όταν άρχιζε τό κύμα τῆς μετανάστευσης στίς αρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1960. Παρότι τό ποσοστό άνεργία στή Δυτ. Εὐρώπη εἶναι άρκετά ψηλό καί οί συνθήκες άπασχόλησης στήν 'Ελλάδα καλές (τουλάχιστον γιά σχετικά εἰδικευμένους εργάτες), ἡ παλινόστηση έχει πολύ περιορισμένη έκταση. Οὔτε πρέπει νά άναμένεται αύξηση τῆς παλινόστησης στό άμεσο μέλλον.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 1

Ἡ Ἀπασχόληση κατὰ Κλάδους στὴν Ἑλληνικὴ Οἰκονομία,
1971 - 1976

Κλάδος	Ἀπασχόληση (χιλ.)		Ἑργάτες Τεχνικὲς	ἰδιοκτῆτες καὶ μέλη Οἰκογενειῶν	ἐλεύθ. ὑπάλληλ. ἐπαγγλ. γραφεῖο ἔμπορ. γιὰ Λ/σμό τούς	Μισθοί	Παροχές
	1971	1976					
Γεωργία-Κτηνο- τροφία-Ἀλιεία	1.142	1.000	48	(71)		712	(71)
Βιομηχανία	279	350	297	9			44
Βιοτεχνία	256	250	84	160			12
Ὀρυχεῖα	21	20	17				
Οἰκοδόμηση-Δη- μόσια Ἔργα	256	240	216				
Μεταφορές-Ἀπο- θηκεύσεις-Ἐπι- κοινωνίες	212	248	134				
Ἄλλοι Κλάδοι	814	926	61		196 167 271		192
Σύνολο	2.980	3.034	857	169	196 167 271 712	56	192

Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι ἓνα μεγάλο μέρος τῶν μεταναστῶν καί τῶν παλινοστάντων εἶναι παιδιά κάτω τῶν 1⁰ ἐτῶν καί γυναῖκες χωρίς ἐπάγγελμα. Π.χ. γιά τό 1975 καί 1976 τό 50% τῶν μεταναστῶν ἀνήκουν σ' αὐτή τήν κατηγορία. Γιά τούς παλινοστάτες τό ποσοστό αὐτό εἶναι 38% περίπου.

Τέλος, πρέπει νά παρατηρηθεῖ ὅτι ἓνα σημαντικό ποσοστό τῶν παλινοστούντων ἐγκαθίσταται σέ ἀγροτικές περιοχές, π.χ. 44% γιά τό 1975 καί 41% γιά τό 1974. Γιά τούς μετανάστες τό ποσοστό αὐτό εἶναι περίπου 33%.

Τό συμπέρασμα πού βγαίνει ἀπό τά παραπάνω εἶναι ὅτι ἐφόσον οἱ συνθήκες ἀπασχόλησης στή Δυτ. Εὐρώπη καί Ἑλλάδα παραμένουν οἱ ἴδιες ἡ παλινόστηση θά ἀποτελεῖ γιά μικρή μόνο πηγή προσφορᾶς ἐργασίας.

VIII. Η ΑΝΕΡΓΙΑ

Ἡ ἀνεργία εἶναι πολύ εὐμετάβλητο μέγεθος καί συνεπῶς πρέπει νά παρακολουθεῖται συνεπῶς. Γιά τήν μέτρηση τῆς ἀνεργίας ὑπάρχουν δύο πηγές πληροφοριῶν. Ἡ Ἔρευνα Ἀπασχολήσεως τοῦ 1976 πού εἶναι καί ἡ πιό πρόσφατη, καί τά Γραφεῖα Ἀπασχολήσεως πού κρατοῦν μηνιαῖα στοιχεῖα ὅσων γράφονται ζητώντας ἐργασία, καί ὅσων τοποθετοῦνται μέσω τῶν γραφείων. Ἡ Ἔρευνα Ἀπασχολήσεως δίνει γιά τό 1976 38 χιλ. ἀνεργούς στίς ἀστικές καί ἡμιαστικές περιοχές. Στό συνολικό ἐργατικό δυναμικό τῶν περιοχῶν αὐτῶν πού εἶναι περίπου 2 ἐκατ. ἡ ἀνεργία τῶν 38 χιλ. ἀντιστοιχεῖ σέ ποσοστό 2%. Ἀπό ἀνέργους οἱ 12 χιλ. (περίπου τό 30%) εἶναι νεοεισερχόμενοι στή ἀγορά ἐργασίας. Ὡς πρός τήν διάρκεια τῆς ἀνεργίας, οἱ μισοί περίπου παρέμειναν ἀνεργοί γιά χρονικό διάστημα μικρότερο τῶν 2 μηνῶν.

Ἡ ἴδια περίπου εἰκόνα παρουσιάζεται καί ἀπό τά στοιχεῖα τῶν Γραφείων Ἀπασχολήσεως. Γιά τό 1975 δίνουν 35 χιλ. ἀνέργους καί γιά τόν Φεβρουάριο τοῦ 1977 39 χιλ. ἀνέργους.

Παρά τίς ὁποιοσδήποτε ἀντιρρήσεις μπορεῖ νά ἔχει κανεῖς γιά τήν ἀξιοπιστία τῶν παραπάνω στοιχείων, εἶναι ἀναμφίβρολο ὅτι ἡ ἀνεργία δέν ἀποτελεῖ αὐτή τήν στιγμὴ σοβαρό πρόβλημα τῆς Ἑλληνικῆς οἰκονομίας.

Ὑπάρχουν ὅμως δύο σημαντιὰ προβλήματα τῶν ὁποίων ἡ ἔκταση δέν μπορεῖ νά ἐντιμηθεῖ. Πρῶτο, πολλοί ἀπό τούς ἀπασχολούμενους δέν ἀπασχολοῦνται στίς δουλιές γιά τίς ὁποῖες ἔχουν κάποια εἰδίκευση, ἀλλά δέχονται ὁποιαδήποτε ἀπασχόληση προδεδειμένου νά μένουν ἀνεργοί. Δεύτερο, ἀπό τά ὑπάρχοντα στοιχεῖα δέν μπορεῖ νά ἐντιμηθεῖ ὁ ραθμός ὑποαπασχολήσεως τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 2

Μετανάστευση καί Παλινόστηση, 1969-1976
(χιλ)

Έτος	Μετανάστευση (1)	Παλινόστηση (2)	Μέτον-Παλινόστηση (1) - (2)
1968	50,8	18,9	31,9
1969	91,6	18,1	73,5
1970	92,7	22,7	70,0
1971	61,7	24,7	37,0
1972	43,4	27,5	15,9
1973	27,5	22,3	5,2
1974	24,4	24,5	-0,1
1975	20,3	34,2	-13,9
1976	20,4	32,1	-11,5

Πηγή: ΕΣΥ^Ε

ΙΧ. Τ Ι Μ Ε Σ Κ Α Ι Α Μ Ο Ι Β Ε Σ

Αντίθετα μέ την άνεργία, ή συνεχή αύξηση τιμών αποτελεί σοβαρό πρόβλημα τής χώρας. Κατά την πενταετία 1972-1977 τό επίπεδον τών τιμών καταναλωτοῦ ἔχει γίνει πάνω ἀπό διπλάσιο ^{ΟΙ ΤΙΜΕΣ} / αύξήθησαν κατά 15% τό 1973, κατά 27% καί τό 1974, κατά τό 13,4% τό 1975, κατά 13,4% καί κατά 13,5%, τό 1977. Ἡ αύξηση τών τιμών ὀφείλεται στίς αύξήσεις τών τιμών τών εἰσαγομένων πρώτων ὑλῶν καί τελικῶν προϊόντων στή άνεπιτυχή νομισματική πολιτική πού συνεχίζει νά αύξάνει τήν ποσότητα τοῦ χρήματος παρά τόν έντονο πληθωρισμό, στή συνεχή αύξηση τοῦ βαθμοῦ μονοπώλησης τής ἑλληνικῆς ἀγορᾶς στά βιομηχανικά προϊόντα, καί στίς πληθωριστικές προσδοκίες πού διαμορφώθηκαν.

Κατά τό διάστημα 1972-1977 οἱ ὠριαῖες ἀμοιβές τών ἐργατῶν τής βιομηχανίας καί βιοτεχνίας αύξήθησαν πάνω ἀπό τό διπλάσιο. Αύξήθησαν κατά 12,8% τό 1973 κατά 27% τό 1974, κατά 14% τό 1975 κατά 24,6% τό 1976 καί κατά 19,3% τό 1977. Ἄν τά στοιχεῖα τής Στατιστικῆς ὑπηρεσίας εἶναι σωστά (πρᾶγμα ἀμφίβολο) φαίνεται ὅτι κατά τήν τελευταῖα πενταετία ή αύξηση τών ἀμοιβῶν τών ἐργατῶν τής βιομηχανίας (τῆς βιομηχανίας τό μεγαλύτερο μέρος εἶναι μέλη τών οἰκογενειῶν τών βιοτεχνῶν) δέν ὑστέρησε ἔναντι τών τιμών καταναλωτοῦ. Παρότι δέν ὑπάρχουν στοιχεῖα γιά τίς ἀμοιβές τών ἐργατῶν καί τεχνιτῶν πού ἀπασχολοῦνται στίς οἰκοδομές (τά στοιχεῖα τοῦ ΙΚΑ εἶναι τελείως ἀναξιόπιστα) εἶναι νομίζω σωστό νά ποῦμε ὅτι οἱ ἀμοιβές αὐτές αύξήθηκαν τουλάχιστον ἀναλογικά πρὸς τίς αύξήσεις τών τιμών.

Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, ὑπάρχουν πολυπληθεῖς κατηγορίες εἰσοδηματιῶν τών ὁποίων τά εἰσοδήματα αύξήθηκαν ἀναλογικά λιγώτερο ἀπ'ὅτι οἱ τιμές, ὅπως π.χ. οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι καί οἱ συνταξιοῦχοι καί γενικά ὅσοι ἔχουν σταθερά εἰσοδήματα.

Τό γεγονός ὅτι οἱ ἀμοιβές ὀρισμένων κατηγοριῶν ἐργαζομένων αύξάνονται ἀναλογικά μέ τίς τιμές δέν πρέπει νά ἀπαλύνει τίς ὁποιοσδήποτε ἀνησυχίες δημιουργεῖ ὁ πληθωρισμός. Ἀντίθετα, εἶναι φανερό ὅτι ή οἰκονομία βρίσκεται σ'ένα πληθωριστικό κύκλο αύξήσεως τιμών-μισθῶν-τιμών κ.ο.κ. πού συνεχίζεται ἐδῶ καί μιά πενταετία περίπου χωρίς βάσιμες προσδοκίες τερματισμοῦ του. Εἶναι φανερό ἐξ ἄλλου γνωστό ὅτι προηγοῦνται οἱ αύξήσεις τών τιμών τών τελικῶν προϊόντων καί ἔπονται οἱ αύξήσεις τών τιμών τών παραγωγικῶν συντελεστῶν καί κυρίως τῆς ἐργασίας. Τό ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι διατηρεῖται ή διαφορά ἔσοδα μεῖον ἔξοδα, δηλαδή ή διαδικασία τοῦ πληθωριστικοῦ κύκλου διατηρεῖ τά κέρδη ἀμείωτα. Ἐπιπλέον, ή σταθερότητα τών πραγματικῶν μισθῶν ὅταν ταυτόχρονα αύξάνεται ή παραγωγικότητα τῆς ἐργασίας σημαίνει μείωση τῆς σχετικῆς μερίδας τῆς ἐργασίας στό ἔθνικό προϊόν, καί αύξηση τῆς ἀπόλυτης καί σχετικῆς μερίδας τών κερδῶν, πρᾶγμα πού σημαίνει αύξηση τοῦ ποσοστοῦ τοῦ κέρδους.

Τά παραπάνω στοιχεῖα γιά τίς αὐξήσεις τιμῶν σέ συνδυασμό μέ τίς ἐνδείξεις πού ἔχουμε γιά τό ἐπίπεδο τῆς ἀνεργίας, δείχνουν καθαρά ὅτι ἡ οἰκονομία δέν ἀντιμετωπίζει πρόβλημα στασιμοπληθωρισμοῦ ὅπως ἀρκετές φορές ἔχει ἀναφερθεῖ. Ἀντιμετωπίζει μόνο πρόβλημα πληθωρισμοῦ. Δέν εἶναι ἐπομένως σωστό νά ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ διστακτικότητα καί ἡ ἀδυναμία τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς νά ἀνακόψει τόν πληθωρισμό ὀφείλεται σέ φόβους γιά ἐνδεχόμενη αὐξηση τῆς ἀνεργίας.

Χ. ΠΙΘΑΝΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ Ε.Ο.Κ.

Ἡ ἔνταξη τῆς Ἑλλάδας στή Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότητα θά σημαίνει ἐλεύθερη μετακίνηση τῶν ἐλλήνων ἐργατῶν πρὸς τίς ἄλλες χῶρες τῆς Ε.Ο.Κ. καθὼς καί τῶν ἐργατῶν τῶν χωρῶν αὐτῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, γιά ἀναζήτηση ἐργασίας χωρὶς νά ὑπάρχει ἀνάγκη γιά παροχὴ ἄδειας ἐργασίας. Ταυτόχρονα, οἱ Ἕλληνες ἐργάτες σέ μιὰ ἄλλη χώρα θά ἔχουν τό ἴδιο μισθό, τὴν ἴδια ἀσφάλιση καί τὰ ἴδια δικαιώματα συνδικαλισμοῦ ὅπως καί οἱ ντόπιοι ἐργάτες. Ἄν δεχθοῦμε ὅτι ἡ μετανάστευση προκαλεῖται βασικὰ ἀπὸ τίς καλλίτερες εὐκαιρίες ἀπασχόλησης καί ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους μισθοὺς, ἡ κατάργηση τῶν ἐμποδίων στή μετακίνηση τῶν ἐργατῶν θά πρέπει νά ὀδηγήσει σέ μεγαλύτερη μετακίνηση ἐλλήνων ἐργατῶν πρὸς τίς χῶρες τῆς κοινῆς Ἀγορᾶς. Κι' αὐτό γιατί οἱ ἀμοιβές εἶναι ψηλότερες, οἱ συνθῆκες ἐργασίας καλλίτερες, ἡ ἀσφάλιση καλλίτερη κ.λ.π. Ἄν μάλιστα στό μέλλον οἱ εὐκαιρίες ἀπασχόλησης βελτιωθοῦν (δηλ. μειωθεῖ ἡ ἀνεργία) στίς χῶρες τῆς Ε.Ο.Κ. ἡ μετακίνηση θά πρέπει νά εἶναι ἀκόμα μεγαλύτερη.

Παράλληλα μέ τὴν ἐλεύθερη μετακίνηση τῶν ἐργαζομένων ἡ Συνθήκη τῆς Ρώμης ἀναγνωρίζει τό δικαίωμα ἱδρύσεως καί ἐγκατάστασης ἐπιχειρήσεων στίς χῶρες τῆς κοινότητας καί τὴν ἐλεύθερη παροχὴ ὑπηρεσιῶν τῶν διαφόρων ἐλεύθερων ἐπιχειρηματικῶν (π.χ. γιαντρῶν μηχανικῶν, κ.λ.π.) Οἱ διατάξεις τῆς Συνθήκης πού ἀναφέρονται στὰ δικαιώματα αὐτὰ ἐφαρμόζονται σέ περιορισμένη ἔκταση. Μακροχρόνια ὅμως θά πρέπει νά ἀναμένεται ὅτι θά ἰσχύσουν πλήρως. Μέ τὴν ἔνταξη τῆς Ἑλλάδας στήν Ε.Ο.Κ., οἱ ἐπιχειρήσεις τῶν χωρῶν αὐτῶν θά μποροῦν ἐλεύθερα καί στό βαθμό πού τίς συμφέρει νά ἐγκαθίστανται στή χώρα μας μεταφέρονται ταυτόχρονα καί τοὺς διοικητικούς τους μηχανισμούς καί τοὺς μηχανισμούς ἐλέγχου τῆς ἐπιχείρησης. Ἄν λάβουμε ὑπόψη μας τὴν ἀσθενέστερη ἀνταγωνιστικὴ θέση τῶν Ἑλληνικῶν ἐπιχειρήσεων, πού ἀποτελεῖ πλέον κοινὴ διαπίστωση, εἶναι εὐκόλο νά δοῦμε ὅτι σύντομα μετὰ τὴν ἔνταξη ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς Ἑλλάδας θά διευθύνεται ἀπὸ ξένες ἐταιρεῖες. Αὐτό θά σημαίνει δύο πράγματα: πρῶτο, θά ἔχει ξεφύγει ὁ ἔλεγχος τῆς παραγωγῆς ἀπὸ τὰ χέρια ἐλλήνων, καί δεύτερο θά ἔχει περιοριθεῖ σημαντικὰ ἡ δύναμη τῶν ἀρμόδιων φορέων γιά ἄσκηση ἐθνικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. (Εἶναι

γνωστό τό παράδειγμα τοῦ Καναδά πού ἡ οἰκονομική του πολιτική ὑπαγορεύεται ἀπό τά συμφέροντα τῶν ἀμερικανικῶν ἐπιχειρήσεων πού ἐλέγχουν τήν οἰκονομική ζωή τοῦ Καναδά).

Ἡ ἐλεύθερη παροχή ὑπηρεσιῶν ἐπιστημόνων τῶν χωρῶν τῆς κοινῆς Ἀγορᾶς στή Ἑλλάδα θά προϋποθέτει ἀναγνώριση τῶν πανεπιστημιακῶν τους πτυχίων ἀπό τήν Ἑλληνική Κυβέρνηση. Ἐπίσης οἱ Ἕλληνες ἐπιστήμονες γιά νά ἐργασθοῦν σέ χώρα τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς θά πρέπει τό πτυχίο τους νά ἀναγνωρίζεται ἀπό τήν ἐκάστοτε χώρα. Εἶναι ἀμφίβολο ἂν οἱ χῶρες τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς θά ἀναγνωρίσουν σάν ἰσότιμα μέ τά δικά τους τά πτυχία τῶν ἑλληνικῶν πανεπιστημίων. Ἀλλ' αὐτό ἔχει τυπική μόνο σημασία. Οὐσιαστικά ἡ ποιότητα τῆς πανεπιστημιακῆς παιδείας τῶν χωρῶν τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς εἶναι πολύ ἀνώτερη τῆς ἑλληνικῆς. Συνεπῶς ἡ ἐλεύθερη παροχή ὑπηρεσιῶν θά πρέπει νά ἀναμένεται ὅτι θά καταλήξει σέ βάρος τῶν ἑλλήνων ἐπιστημόνων (π.χ. μηχανικῶν, ἀρχιτεκτόνων, γιατρῶν, ἐπιστημονικῶν συμβούλων σέ ἰδιωτικές ἐπιχειρήσεις, κ.λ.π.)

Συμπερασματικά, ἡ ἔνταξη τῆς Ἑλλάδας στή Ε.Ο.Κ. θά ἔχει σάν πιθανό ἀποτελέσματα: πρῶτο τήν εὐκολότερη μετακίνηση τῶν ἐργατῶν, τεχνιτῶν, κ.λ.π. πρός τίς χῶρες τίς Ε.Ο.Κ. ὅπου θά κατατάσσονται στά τελευταῖα σκαλοπάτια τῆς ἱεραρχίας, καί δεύτερον τήν μετακίνηση ξένων ἐπιστημόνων καί ἐπιχειρησιακῶν στελεχῶν πρός τήν ἑλλάδα ὅπου θά ὑποβιβάζουν ἐπαγγελματικά τούς ἀντίστοιχους Ἕλληνες ἐπιστήμονες.

ΧΙ. Σ Χ Ο Λ Ι Α

Ἀνεξάρτητα ἀπό τήν ὁποιαδήποτε ἐρμηνεία πού μπορεῖ νά δώσει κανεῖς στή παραπάνω εἰκόνα τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας, εἶναι φανερό ὅτι ἡ εἰκόνα αὐτή παρουσιάζει τά ἑξῆς χαρακτηριστικά :

1. Μεγάλο ποσοστό ἀπασχολήσεως τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ στό γεωργικό τομέα. Τό ποσοστό αὐτό ἦταν τό 1970 γιά τήν Ἰταλία 20% Ἱρλανδία 28% Φινλανδία 23% καί ὅτις χῶρες τῆς Ε.Ο.Κ. πολύ μικρότερο.

2. Δυσανάλογη διάγνωση τῆς ἀπασχόλησης στό τομέα τῶν ὑπηρεσιῶν (ἐμπόριο, τουρισμός κ.λ.π.)

3. Σχετική στασιμότητα στή βιομηχανική ἀπασχόληση.

4. Πολλές μικρές βιοτεχνίες οἰκογενειακοῦ χαρακτήρα

5. Ἰανοποιητικό ἐπίπεδο ἀνεργίας παρά τήν ὑπαρξη ὑποαπασχολήσεως.

6. Ἐντονο πληθωρισμό κατὰ τήν τελευταία πενταετία.

Τά χαρακτηριστικά αὐτά εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν διαθρωπιῶν ἀδυναμιῶν πού χαρακτηρίζουν τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη τῆς Ἑλλάδας κατὰ τήν τελευταία τριακονταετία. Ἡ πορεία ἀνάπτυξης ἐλληνικῆς οἰκονομίας σχετίζεται βέβαια στενά μέ τήν ἀφετηρία ἀπό τήν ὁποία ξεκίνησε στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1950, μέ τήν μορφή πού πῆρε καί τόν τρόπο πού χρησιμοποιήθηκε ἡ ξένη βοήθεια καί χρηματοδότηση, καί μέ τόν ρόλο πού ἐπιφυλάκτηκε γιά τήν ἐλληνική οἰκονομία στή μεταπολεμική περίοδο. Ἡ ἀνάλυση ὅμως τῆς πορείας τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας δέν εἶναι τό ἀντικείμενο αὐτῆς τῆς ἔκθεσης πού σκοπός της εἶναι νά προσδιορίζει τήν ποσοτική διάρθρωση τῆς ἀπασχόλησης ὅπως ἐμφανίζεται σήμερα:-

6 Μαρτίου 1978

Θεόδωρος Π. Λιανός